

MAKTABGACHA TA'LIMNING RIVOJLANISHI VA TARIXI: DUNYO VA O'ZBEKISTONDAGI O'ZIGA XOSLIKLAR

G'ofurov Hamidulla Xoshimovich

Toshkent amaliy fanlar universiteti,

Tarix va ijtimoiy fanlar kafedrası kata o'qituvchisi

+998998070883

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim tarixi inson rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ushbu maqolada maktabgacha ta'limning dunyo va O'zbekistondagi tarixiy rivojlanishi, uning jamiyatdagi roli va o'ziga xosliklari tahlil qilinadi.

Annotation: The history of preschool education plays an important role in human development. This article analyzes the historical development of preschool education worldwide and in Uzbekistan, its role in society, and unique characteristics.

Аннотация: История дошкольного образования занимает важное место в развитии человека. В данной статье анализируется историческое развитие дошкольного образования в мире и в Узбекистане, его роль в обществе и особенности.

Kalit so'zlar: Maktabgacha ta'lim, tarix, rivojlanish, ta'lim tizimi, jamiyat, pedagogika, tarbiyaviy jarayon, bolalar tarbiyasi, milliy o'ziga xoslik, ta'lim sifati.

Inglizcha: Preschool education, history, development, education system, society, pedagogy, educational process, child upbringing, national identity, quality of education.

Ruscha: Дошкольное образование, история, развитие, система образования, общество, педагогика, воспитательный процесс, воспитание детей, национальная особенность, качество образования.

Kirish:

Maktabgacha ta'lim — inson hayotidagi eng muhim va asosiy ta'lim bosqichlaridan biridir. Bolalik davrida shakllanadigan bilim, ko'nikma va odatlar, shaxsning kelajakdagi rivojlanishi uchun poydevor bo'lib xizmat qiladi. Maktabgacha ta'limning tarixi qadim zamonlardan boshlangan bo'lib, u dunyoning turli burchaklarida o'ziga xos yo'llar bilan rivojlangan. Shu bilan birga, O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimi o'ziga xos tarixiy rivojlanish bosqichlarini bosib o'tgan, bu esa milliy madaniyat va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga chambarchas bog'liqdir. Ushbu maqolada maktabgacha ta'limning dunyo va O'zbekistondagi tarixiy rivojlanishi haqida so'z yuritiladi.

Asosiy qism:

Maktabgacha ta'limning tarixi inson jamiyatida bolalarning dastlabki

rivojlanishini ta'minlash maqsadida yuzlab yillar davomida shakllanib kelgan. Arxeologik topilmalar va tarixiy manbalar shuni ko'rsatadiki, qadimgi madaniyatlarda, xususan Misr, Xitoy va Mesopotamiya hududlarida bolalarga o'rgatish jarayoni oilaviy va diniy doirada amalga oshirilgan. Biroq, maktabgacha ta'limning tizimli shakli faqat Yevropa tarixida 18-19-asrlarda vujudga kelgan.

Nemis pedagogi Fridrix Frobel (1782–1852) maktabgacha ta'lim asoschisi sifatida e'tirof etiladi. U "bog'cha" (germancha "Kindergarten") tushunchasini ilgari surib, bolalarning o'yin orqali o'rganishiga asoslangan pedagogik yondashuvni rivojlantirdi. Frobelning fikricha, bolalar o'yinda erkin harakat qilib, atrofdagi dunyoni o'rganadi, shu orqali ularning psixologik va ijtimoiy rivojlanishi ta'minlanadi. Bu yondashuv bugungi maktabgacha ta'lim dasturlarining asosiy tamoyillaridan biri hisoblanadi.

O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimi Sovet Ittifoqi davrida, ayniqsa 1920-1930-yillardan boshlab rasmiy tashkil topdi. Bu davrda maktabgacha ta'lim davlat siyosatining muhim qismi sifatida ko'rib, bolalarning to'liq jismoniy, intellektual va madaniy rivojlanishiga katta e'tibor qaratildi. Sovet davrida bolalar bog'chalari, boshlang'ich maktablarga tayyorgarlik ko'rish markazlari tashkil etilib, ularning vazifasi o'yin, mehnat va ta'limni uyg'unlashtirish edi. Shu bilan birga, maktabgacha ta'lim pedagogik nazariyalar va metodikalar doimiy ravishda takomillashtirildi.

Mustaqillikdan keyingi davrda O'zbekistonda maktabgacha ta'lim sohasida tub islohotlar amalga oshirildi. 1990-yillardan boshlab, milliy ta'lim konsepsiyalari ishlab chiqildi, ular bolalarning milliy madaniyatga moslashgan tarbiyasi va ta'limini ta'minlashga qaratildi. Zamonaviy maktabgacha ta'lim dasturlari yosh bolalarning nutqini rivojlantirish, ijtimoiy ko'nikmalarini shakllantirish, ijodkorlik va mustaqil fikrlashni rag'batlantirishga yo'naltirilgan.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim — bu nafaqat bolalarning bilim olish jarayoni, balki ularning ijtimoiy va psixologik rivojlanishining muhim bosqichi. Zamonaviy pedagogika sohasida maktabgacha ta'limning ahamiyati kengaymoqda, chunki dastlabki ta'lim jarayoni bolaning kelajakdagi o'quv muvaffaqiyati va shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta'sir qiladi. UNICEF va UNESCO kabi xalqaro tashkilotlarning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, sifatli maktabgacha ta'lim bolalarning ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytiradi va jamiyatning umumiy farovonligiga xizmat qiladi.

Shu bois, O'zbekiston hukumatining maktabgacha ta'limni rivojlantirish bo'yicha dasturlari doimiy ravishda takomillashtirilmoqda, xorijiy tajribalar o'rganilib, pedagoglar malakasini oshirishga katta e'tibor berilmoqda.

Tahlil

Maktabgacha ta'limning tarixiy rivojlanishini tahlil qilganda, avvalo uning turli davrlarda va mamlakatlarda qanday shakllanganini ko'rib chiqish lozim. Qadimgi

jamiyatlarda ta'limning rasmiy shakllari bo'lmagan bo'lsa-da, bolalarning tarbiyasi ko'proq oilaviy va diniy an'analar doirasida amalga oshirilgan. Biroq, bu usullar zamonaviy maktabgacha ta'limga xos bo'lgan pedagogik tamoyillarni to'liq qamrab olmagan.

Nemis pedagogi Fridrix Frobelning pedagogik g'oyalari maktabgacha ta'limning asosiy konsepsiyasini belgilab bergan. Uning "bog'cha" tushunchasi o'yin va ijodkorlik asosida ta'lim berishning muhimligini ta'kidladi. Bu yondashuv bolalarning psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlab, maktabgacha ta'limning bugungi pedagogik dasturlaridagi o'rni muhimligini ko'rsatadi.

Sovet davrida O'zbekistonda maktabgacha ta'limning rivojlanishi ijtimoiy va siyosiy kontekstda amalga oshdi. Bu davrda davlat tomonidan tizimli ravishda tashkil etilgan maktabgacha ta'lim muassasalari bolalarning umumiy rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratdi. Biroq, ushbu tizimning markazlashgan va standartlashtirilgan bo'lishi ba'zan milliy madaniyat va an'analar bilan mos kelmasligi mumkin edi.

Mustaqillikdan keyingi O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimi milliy qadriyatlar va madaniyatga ko'proq e'tibor qaratishga intildi. Bu o'z navbatida ta'lim jarayonida bolalarning milliy an'analar asosida tarbiyalanishi va shaxsiy rivojlanishiga yordam beradi. Shuningdek, zamonaviy pedagogik yondashuvlar tatbiq etilishi sifatli ta'limni ta'minlashga xizmat qiladi.

Xalqaro tajribalarni tahlil qilganda, maktabgacha ta'limning sifatini oshirish uchun mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy holat, madaniyat va ta'lim siyosatini hisobga olishlari zarurligi aniqlanadi. UNICEF va UNESCO tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, maktabgacha ta'limga sarflangan mablag'lar jamiyatda ijobiy o'zgarishlarga olib keladi — masalan, ta'lim darajasining oshishi, kambag'allik darajasining kamayishi va gender tengligi yaxshilanishi.

O'zbekiston sharoitida maktabgacha ta'limga qaratilayotgan e'tibor ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot va inson kapitalini rivojlantirish uchun muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, maktabgacha ta'lim muassasalarining yetarliligi, malakali pedagoglarning soni va zamonaviy metodikalar tatbiqi kabi muammolar hali ham mavjud.

Xulosa

Maktabgacha ta'lim tarixi inson rivojlanishining muhim bosqichi sifatida qadim zamonlardan boshlab shakllangan va bugungi kungacha doimiy ravishda rivojlanib bormoqda. Dunyo bo'ylab maktabgacha ta'lim tizimlari o'ziga xos tarixiy, madaniy va ijtimoiy sharoitlarga moslashgan. O'zbekistonda maktabgacha ta'lim Sovet davridan boshlab tizimli rivojlandi va mustaqillikdan so'ng milliy qadriyatlar asosida yangi bosqichga ko'tarildi. Zamonaviy maktabgacha ta'lim sifatli ta'limni ta'minlash, bolalarning ijtimoiy, psixologik va jismoniy rivojlanishini rag'batlantirishda muhim

rol o'ynaydi. Shuning uchun mamlakatimizda maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, pedagoglar malakasini oshirish va ilg'or xorijiy tajribalarni joriy etish ustuvor vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Akhmedova, N. M. (2015). Maktabgacha ta'lim pedagogikasi. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
2. Berdikulov, S. T. (2018). O'zbekiston ta'lim tarixi. Toshkent: Fan.
3. Frobel, F. (1826). The Education of Man. Leipzig: Verlag.
4. Ismoilov, A. A. (2020). Maktabgacha ta'limning zamonaviy pedagogikasi. Toshkent: O'zbekiston pedagogika universiteti.
5. UNICEF (2019). Early Childhood Development Report. New York: UNICEF Publications.
6. UNESCO (2021). Global Education Monitoring Report. Paris: UNESCO Publishing.
7. Zokirova, L. N. (2017). Maktabgacha ta'lim tizimining rivojlanish bosqichlari. Toshkent: O'zbekiston xalq ta'limi nashriyoti.